

ZADARSKA SLIKA PIETRA DAMINIJA

Radoslav Tomić

UDK 75.034.7 (497.5 Zadar)“16”

75 Damini, P.

Izvorni znanstveni rad

Radoslav Tomić

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Oltarna pala “Sv. Ante Opat u slavi, sv. Apolonija i sv. Blaž” postavljena na Stalnoj izložbi crkvene umjetnosti u Zadru izvorno se nalazila u davno srušenoj crkvi Sv. Ante Opatu u tom gradu. Crkva je bila temeljito obnovljena 1623. godine, kada je dobila i novi mramorni oltar. Upravo u to vrijeme može se datirati i slika koja je do sada smatrana djelom Alessandra Varotari - Padovanina. Bilješke Carla Ridolfija, koji zapisao da je slikar Pietro Damini (1592-1631) radio u Zadru, omogućila je da se navedena slika poveže s tim padovanskim majstorom.

U uvodnom tekstu monografije o slikaru Giovanniju Battisti Augusti Pitteriju u kratkim sam crtama pisao o vrjednijim slikama 17. i 18. stoljeća u Zadru.¹ Na taj sam način htio predstaviti kulturni ambijent grada u kojemu je Pitteri živio i djelovao između 1730. i 1754. godine. Među umjetninama spomenuo sam i palu “Sv. Ante Opat u slavi, sv. Apolonija i sv. Blaž” koju sam pripisao slikaru Pietru Daminiju. S obzirom na likovnu izrazitost slike i kratkoću eksplikacije za koju, s obzirom na karakter teksta, nisu izneseni dodatni i nužni argumenti i usporedbe, čini mi se da je potrebno o toj slici napisati cjelovitiji prikaz i tako je udomiti u umjetničku historiografiju.

Najprije nešto o historijatu slike. Prve podatke o slici koja se tada nalazila u katedrali sv. Stošije, zabilježio je Odorico Politi u tekstu “Dipinti classici in Dalmazia”, 1844. godine. *Nella capella di S. Anastasia il primo quadro a sinistra rappresenta S. Antonio Abate in gloria, e S. Nicola, opera del Varotari, detto Padovanino. La mirabila fusione ed anche eccesiva de' suoi contorni, il colorito suo particolare e la bellezza di que' volti non ponno che destare l'ammirazione di ogni intelligente.*² Podrijetlo slike utvrdio je Carlo Federico Bianchi u knjizi “Zara cristiana”. Pala se

¹ R. TOMIĆ, *Slikar Giovanni Battista Augusti Pitteri u Dalmaciji*, Zagreb 2002, str. 6, fot. str. 7.

² G. POLITI, *Dipinti classici in Dalmazia*, Gazzetta di Zara 20, Zadar, Venerdì 8. Marzo 1844, str. 99.

izvorno nalazila u crkvi sv. Ante Opata koja se dizala u blizini staroga kazališta. Crkva je izvorno bila posvećena Kristu Spasitelju, te je 1623. godine obnovljena, kada joj je sagrađeno novo pročelje s kipom sv. Ante Opata u niši iznad ulaza. Tada je podignut i mramorni oltar s četiri stupa ...e lo mund' d'un quadro d'ecce-lente pennello, avento le immagini del suo titolare, di S. Biagio, e di S. Appolonia; il quale si trova adesso nella metropolitana.³

U vodiču po Zadru Giuseppe Sabalich sažima Politijevo i Bianchijevo pisa-nje: za njega je autor slike, kao i za Politija, Padovanino, dok od Bianchija preuzi-ma točnu detekciju svetačkih likova: na slici je uz sv. Antuna Opata i sv. Apoloniju prikazan sv. Blaž, a ne sv. Nikola kako je mislio slikar Politi. Slika se i tada nalazi-la u katedrali sv. Stošije, upravo u svetišnoj kapeli između dva prozora. Bočno su bile postavljene slike Vittora Carpaccia.⁴

Da je slika Padovaninovo djelo, smatrao je i Luigi Serra pišući 1930. godine o obnovi spomenika u Zadru.⁵ Određenu pomutnju unio je 1932. godine Carlo Cecchelli u katalogu zadarskih umjetnina. On je sliku nazvao "Slava sv. Dominika sa sv. Blažom i Apolonijom". Što se tiče autora, citira rukopisne bilješke o zadarskim umjetninama Antonija Morassija koji je palu smatrao mladenačkim radom Jacopa Palme Mladega.⁶

I u poslijeratnoj, podjednako hrvatskoj i talijanskoj historiografiji unatoč ponekim kolebanjima, ponavljalo se da je sliku izradio Antonio Varotari Padovanino. Tako je Grgo Gamulin 1977. pisao da je sliku izradio Sante Peranda, a onda se 1981. godine priklonio starijem mišljenju o Padovaninovu autorstvu.⁷ Gamulin je tada upozorio da se na slici ne radi o *neotizianizmu* nego o izravnim *tizianizmu*, relativno visoke razine. U monografskom prikazu Padovaninova života i djela, zadarsku je sliku Ugo Ruggeri uvrstio u katalog Padovaninovih djela (*opere autografe*), smatrajući je umjetnikovim mladenačkim radom, posve bliskom Oplakivanju i Antičkim junakinjama iz Gallerie dell'Accademia u Veneciji, zbog očiglednoga *palmizma*.⁸

³ C. F. BIANCHI, *Zara cristiana I*, Zara 1877, str. 431.

⁴ Doduše, Sabalich u istom vodiču navodi da se u sakristiji iznad stepenica nalazi slika sv. Apolonije koja potječe iz crkve sv. Antuna Opata, pa je možda riječ o istoj slici. Cf. G. SABALICH, Guida archeologica di Zara, Zara 1897, str. 51, 450.

Str. 51: *La pala di s. Antonio Abate con s. Biagio e s. Apollonia (tra le due finestre) è del Varotari, detto il Padovanino. Stava nella chiesa soppressa di S. Antonio Abate.*

Str. 57: *Quella (pala, op. a.) sopra la scala che conduce alla procura è di S. Apollonia, d'ecce-lente pennello. Stavano nella chiesa di S. Antonio abate.*

⁵ L. SERRA, *Lavori di restauro e di ripristino dei monumenti di Zara*, Bollettin d'arte IX/12, Roma, giugno 1930.

⁶ C. CECHELLI, *Catalogo delle cose d'arte e di antichità d'Italia*, Zara, Roma 1932, str. 36-37. Morassijeve bilješke čuva Soprintendenza di Ancona.

⁷ G. GAMULIN, *Pabirci za maniriste*, Peristil 20, Zagreb 1977, str. 61-62, f. 6; ID, *Contributi e proposte (I dipinti inediti del Seicento veneziano)*, Peristil 24, Zagreb 1981, str. 79-80.

⁸ U. RUGGERI, *Alessandro Varotari detto il Padovanino*, Saggi e Memorie di Storia dell'Arte 16, Firenze, 1988, str. 139, 287, f. 27. Cf. I. PETRICIOLI, *Stalna izložba crkvene umjet-nosti Zadar*, Zadar 1980, str. 134, kat. jed. i foto 123; T. RAUKAR-I. PETRICIOLI-F. ŠVELEC-Š. PERIČIĆ, *Prošlost Zadra, Zadar pod mletačkom upravom*, Zadar 1987, str. 555; *Sjaj zadarskih riznica*, Zagreb 1990, str. 100, 345, kat. jed. 282.

Pietro Damini, Sv. Ante Opat u slavi, sv. Apolonija i sv. Blaž, Zadar,
Stalna izložba crkvene umjetnosti

Ipak, najvažnije podatke, vjerujem, upravo o slici "Sv. Antun Opat, sv. Blaž i sv. Apolonija" napisao je 1648. godine Carlo Ridolfi u svojim biografijama mletačkih slikara. Pišući o Pietru Daminiju, Ridolfi je zabilježio: *Altre cose ha di più operato per la città di Zara (...) ed altri parti.*⁹ Zadarska slika na prvi pogled zaista djeluje kao Padovaninov rad, ali joj nedostaje čvrstoće u oblikovanju svetačkih likova i neskrivene senzualnosti kojom su natopljene sve njegove slike, bez obzira na to prikazuju li teme iz kršćanskog ili poganskog imaginarija. Osim toga, nedostaje joj topli kolorit koji je Padovanino preuzeo od Tiziana. Na njoj prevladavaju prigušeni, izbljedjeli tonovi crvene i sivo-bijele odjeće trojice svetaca, koji okruženi anđelima međusobno ne komuniciraju, već stoje neovisno i samostalno.

Tko je bio slikar Pietro Damini koji je radio i za grad Zadar, kako je zapisao slikar i biograf Carlo Ridolfi?

Damini je rođen 1592. godine u Castelfranco Veneto. Umro je pokošen od "manzonijeve" kuge u Padovi 1631. godine. U rodnom je gradu učio kod Palmina sljedbenika Giovannija Battiste Novella, te kod dominikanca Bovia iz Feltrea. Od 1612. godine djeluje u Padovi gdje radi oltarne pale i velika narativna platna, na kojima se predstavlja kao dobar crtač i vješt slikar koji u svom radu sažima brojna, pa i raznolika umjetnička iskustva. Već u prvim padovanskim slikama mogu se uočiti utjecaji Leandra Bassana (formalna jezgrovitost, linearizam i kolorit zasnovan na hladnim i svijetlim tonovima), te sjevernjačke umjetnosti koju je mogao upoznati preko grafičkih listova. Ipak, za Pietra Daminija referencijalna točka bio je u prvom redu Paolo Veronese.¹⁰ Poslije su stigli i drugi: prosvjetljenju kolorita doprinijela je i lekcija koju je na Daminija ostavio Carlo Saraceni nakon dolaska u Veneciju 1619. godine. To se odmah odražava na oltarnim palama koje Damini radi početkom trećega desetljeća (Čudo sv. Ante, Krštenje Krista, Prijenos pobožnih duša, Gospa od Ružarija pomaže nesretnoj ženi koju napada ljubomorni muž), na kojima se raspoznaje kristalno čiste Saracenijske boje. Utjecaj je dopirao i od Padovanina: njegova velika slika "Svadba u Kani" naslikana 1622. godine za samostan S. Giovanni di Verdara u Padovi (danas Venecija, Scuola Grande di S. Rocco)¹¹ postala je programsko djelo za brojne suvremene slikare, jer je otvorila prostor za klasicistički *revival* renesansnog (zapravo činkvečentističkog) slikarstva.¹² Padovaninov utjecaj na Daminija izraženije se osjeća tek nakon te godine.

Istraživači Daminijske umjetnosti smatraju da je 1623. godina iznimno važna u stilskoj evoluciji, jer upravo od te godine slikar monumentalizira likove koje postavlja tako da se gledaju odozdo prema gore. U to se vrijeme datiraju četiri lunete izradene za Zdravstveni ured u Padovi (*Ufficio di sanità di Padova*).¹³ Među njima su i portreti sv. Prosdocima i sv. Giustine koji pokazuju izravnu bliskost s likovima na zadarskoj slici. U istom su vremenu nastale i pale S. Prosdocimo krsti

⁹ C. RIDOLFI, *Le meraviglie dell'arte ovvero vite dei pittori veneti e dello stato II*, Padova 1937, str. 483.

¹⁰ P. L. FANTELLI, *Pietro Damini da Castelfranco: Pietro Damini 1592-1631, Pittura e Contrariforma*, a cura di D. Banzato e P. L. Fantelli, Milano 1993, str. 20.

¹¹ U. RUGGERI, *op. cit.* (8), str. 136-137, 280-281, f. 16.

¹² R. PALLUCCHINI, *La pittura veneziana del Seicento I*, Milano 1981, str. 102.

¹³ D. BANZATO, *Pietro Damini e i suoi modelli formali: Pietro Damini*, Milano 1993, str. 35.

Pietro Damini, Sv. Prodocimo pokrštava uglednike u Asolu,
Asolo, katedrala

Pietro Damini, Bogorodica u slavi sa sv. Benediktom i sv. Prosdocimom,
Murano, S. Maria degli Angeli

u Asolu (Asolo, katedrala), a nešto kasnije i slika Gospa u slavi sa sv. Benediktom i sv. Prosdocimom (Murano, S. Maria degli Angeli),¹⁴ jer su obje u monumentalnim likovima i statičnoj kompoziciji bliske ne samo Padovaninu, već i slikarima na koje se on nastavlja (npr. lik sv. Petra na slici u Muranu priziva u sjećanje Tizianov lik sv. Marka iz crkve S. Maria della Salute u Veneciji). Prema Bianchijevu pisanju, crkva sv. Ante Opata upravo se 1623. godine obnavlja iz temelja, kada dobiva novo pročelje, mramorni oltar i sliku koja se u cjelini uklapa u taj trenutak Daminijeva stvaralaštva.

Kultivirani, neoveroneseovski način slikanja plašta sv. Blaža na kojem je površina tkanine ispunjena svjetlom, pojavljuje se i na drugim Daminijevim slikama (dalmatika na slici Kamenovanje sv. Stjepana, Padova, Musei civici, Sv. Prosdocimo i sv. Giustina, Padova, Musei Civici).¹⁵

Treba se prisjetiti dobro poznatih činjenica o slikarstvu Seicenta u Veneciji: to je stoljeće u kojemu je nostalgija za prošlosti, konkretno za minulim 16. stoljećem, konstanta. Jedni se osvrću na Tiziana, drugi Giorgionea, treći Veronesea, četvrti na Tintoretta, peti pak kombiniraju različite poticaje stvarajući konstrukcije od posuđenica, citata i "sitnih krađa". U Daminijevu je slučaju uporišna točka bio Paolo Veronese. Doduše, njegov se skromni talent relativno kratke karijere osvježavao i na umjetnosti Caravaggiova sljedbenika Carla Saracenija i Tizianova imitatora Alessandra Varotarija Padovanina. No, herojsko i svečano Veroneseovo slikarstvo, njegove monumentalne forme i do tada neslućene kolorističke varijacije, bile su neiscrpno vrelo mnogim umjetnicima, pa nije čudno da je i Damini od početka prihvatio njegovo djelo kao nedostiživ uzor.

Vezan gotovo samo za crkvene naručitelje Damini je, djelujući u Padovi, pridonio širenju mletačke umjetnosti. Oltarna pala u Zadru jedino je slikarevo djelo naručeno izvan užeg prostora njegova djelovanja.

¹⁴ *Pietro Damini 1592-1631, Pittura e Controriforma* a cura di D. Banzato e P. L. Fantelli, Milano 1993, str. 120-121, kat. jed. 15, str. 200-201, kat. jed. 49.

¹⁵ *Ibid.*, str. 116-117, f. 13, str. 154-155, f. 24 b.

UN DIPINTO ZARATINO DI PIETRO DAMINI

Radoslav Tomić

La pala d'altare di "S. Antonio Abate in gloria, S. Apollonia e S. Biagio" presentata alla Mostra Permanente di Arte Sacra a Zara si trovava originariamente nella chiesa da tempo fatiscente e demolita di S. Antonio Abate nella stessa città. La chiesa fu ricostruita dalle fondamenta nell'anno 1623, quando fu anche dotata del nuovo altare marmoreo. Proprio a quel tempo si può datare anche la pala. La si era ritenuta finora opera di Alessandro Varotari-Padovanino. Sulla base di una nota di Carlo Ridolfi (*Le meraviglie dell'arte ovvero vite dei pittori veneti e dello stato*, 1648) il dipinto si attribuisce a Pietro Damini (1592-1631). Il Ridolfi nella biografia del Damini scrisse, tra l'altro, che il pittore lavorò anche a Zara (*altre cose ha di più operato per la città di Zara [...] ed altri parti*), permettendo così di collegare la pala citata a questo maestro padovano.